

Gedachtenis : eerste en laatste toespraak gehouden te Krommenie

<https://hdl.handle.net/1874/234614>

mm 11061

BR. 1878. I. 2.

No. 43

1878 I, 2

G E D A C H T E N I S.

Eerste en laatste toespraak

GEHOUDEN TE

KROMMENIE

op 16 September 1877 en 3 November 1878

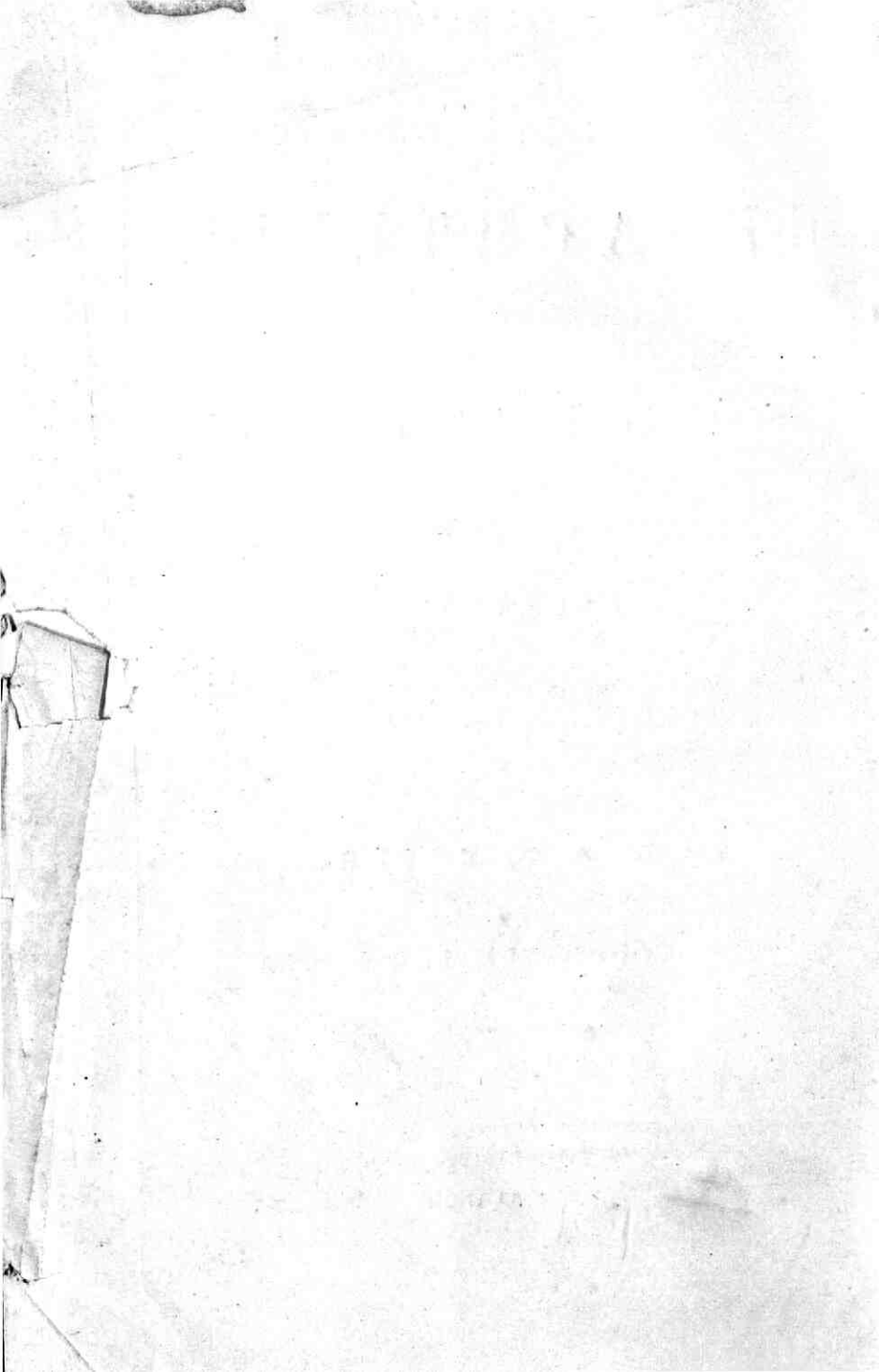
DOOR

Dr. M. A. N. ROVERS.

(TEN VOORDEELE DER KERK.)

KROMMENIE,
W. F O O R.
1878.

G E D A C H T E N I S.

Eerste en laatste toespraak

GEHOUDEN TE

KROMMENIE

op 16 September 1877 en 3 November 1878

DOOR

Dr. M. A. N. ROVERS.

(TEN VOORDEELE DER KERK.)

KROMMENIE,
W. F O O R.
1878.

Deze beide toespraken zien het licht, omdat ik weet, dat daardoor aan veler wensch voldaan wordt.

Hun zal deze *Gedachtenis* welkom zijn.

Aan het verlangen van een geacht vriend heb ik tot mijn spijt niet kunnen voldoen.

Hij wenschte dat ik, behalve mijn eerste en laatste woord, ook die toespraken zou uitgeven, welke na den voor mij onvergetelijken 8sten September gehouden werden.

In de laatste onrustige dagen van mijn verblijf alhier had ik geen tijd, om de uitvoerige schetsen, die ik gewoon ben te maken, uit te werken.

Misschien zullen vrienden en bekenden buiten deze gemeente, ook om het doel der uitgave, zich dit boekje aanschaffen.

Zij zullen, hoop ik, uit mijn Afscheidswoord zien, dat mijn liefde voor de vrije ontwikkeling van het godsdienstig leven onverminderd gebleven is, al heb ik mijn ambt in de N. H. Kerk moeten vaarwelzeggen.

Den lezer zij heil!

Gez. 265 : 1.

» 272 : 1^a, 2^a, 3.

» 77 : 4.

Psalm 33 : 11.

Wanneer een leeraar voor het eerst voor zijn gemeente optreedt, dan is het voor beiden een plechtige dag. Een nieuwe band wordt gesloten. Er zijn gelukkig nog slechts weinigen, in wier oog het wenschelijk is, dat een gemeente zoo lang mogelijk vacant blijft. Verblijdt gij u, Gem. van Kr., dat de vacature, die gedurende eenigen tijd in uw midden bestond, thans weder vervuld wordt, ik vind het toch ook zeer natuurlijk, dat u in een ure als deze het beeld voor den geest staat van uw vorigen leeraar, die zoovele jaren onder u arbeidde; dat vooral zij, die hem in de kracht zijns levens gekend hebben, voordat ook voor hem de kwade dagen des ouderdoms kwamen, aan dien ouden vriend niet zonder weemoed kunnen denken. Waarlijk, ik zou mij veeleer over het tegendeel verwonderen.

Thans staat een onbekende voor u. Van zijn persoon en zijn richting moogt gij iets gehoord hebben, gij hebt recht te vernemen, hoe hij zijn taak zal vervullen. Is hij geroepen, om onder u *het evangelie* te verkondigen, wie onder ons is zoo'n vreemdeling te Jeruzalem, die niet zou weten, dat de opvattingen daarover, in onze

dagen van strijd bovenal, zeer uiteenloopen? Dit was trouwens altijd het geval. Welk een verschil tusschen het evangelie van Paulus en dat der zuilen-apostelen! Was niet daarom de Heidenapostel bij de rechtzinnigen van zijn tijd verdacht en gehaat, omdat hij niet instemde met hen, die *zij* voor de ware apostelen hielden?

Naarmate de vraag over de beteekenis van het evangelie verschillend beantwoord wordt, zal ook de taak van den prediker een andere zijn. Is het een stelsel, waarin de ware *leer* omtrent God en zijn betrekking tot de wereld en den mensch, den persoon en het werk van den Christus gevonden wordt? Of bevat het *beginselen*, die voor het leven proefhoudend zijn bevonden, welker waarde nog verhoogd wordt omdat hij, die ze verkondigde, in zijn eigen leven daarvan de heerlijkste openbaring heeft gegeven? Behoef ik u te zeggen, welke opvatting de mijne is? Wanneer Jezus' verdienste hierin bestaan had, dat door hem een nieuwe en uitnemende *leer* gepredikt was, dan zou deze voor ons reeds lang haar beteekenis verloren hebben: elk leerstuk toch heeft zijn geschiedenis en kan daarom onmogelijk aan de behoeften van verschillende tijden en menschen beantwoorden. Maar hij heeft wat anders, wat beters gegeven. Omdat door en in hem het ware, echt menschelijk leven, het leven der kinderen Gods geopenbaard is, blijft zijn evangelie ook nu nog, zoowel voor den hoogst ontwikkelde als voor den eenvoudigste, een kracht Gods tot behoudenis.

Niet alleen voor u, ook voor mij is het heden een plechtige dag. Ik heb een kleinere gemeente verlaten, waarin ik vele vrienden gevonden had, die mij gaarne in hun midden behouden hadden, omdat zij mijn werk op prijs stelden. En hoe zal het hier wezen, waar bijna allen mij onbekend zijn? Gaarne wil ik het bekennen: toen ik vóór veertien jaren in mijn eerste gemeente kwam, had ik meer idealen dan nu. Velen, die toen onze pre-

diking met ingenomenheid begroetten, zijn daarvoor later onverschillig geworden. De liefde voor de kerk en, wat veel meer zegt, ook voor den godsdienst is bij niet weinigen verkoeld. Een zekere tijdgeest is tegenover ons vijandig gestemd. Toch ben ik niet bevreesd, dat die richting, welke alleen voor het zinnelijke een oog heeft, op den duur zal zegepralen: want de mensch *kan* bij brood, ook bij het brood der kennis alleen niet leven. Verschillende omstandigheden mogen hebben samengewerkt, om vooral jeugdige tijdgenooten — en dat noem ik treurig! — van den godsdienst te vervreemden, ik vrees voor zijn toekomst niet: want ik ben overtuigd, dat de eischen van het gemoed niet onderdrukt kunnen worden, dat het hart zal blijven dorsten naar den levenden God en alleen rust en vrede kan vinden, wanneer het door zijn geest geheiligd wordt.

Wordt het mij vergund, ook onder u eenig goed zaad uit te strooien, dan zal een deel daarvan ook wel in goede aarde vallen, waar het opwassen en vruchten dragen kan.

»Tot de volmaking der heiligen».

Efez. 4: 12^b.

De schrijver van onzen brief stelt zich de gemeente voor als het lichaam van Christus, die het hoofd is. Volgens hem heeft de verhoogde Heer aan de gemeente apostelen, profeten, evangelisten, herders en leeraars gegeven. En met welk doel? Tot volmaking der heiligen, d. i. der Christenen, der gemeente. Wij kunnen deze gedachte van den schrijver overnemen, daar ook de leeraar in onzen tijd geroepen is, om mede te werken aan de volmaking der gemeente, die aan zijn zorg is toevertrouwd. Wat beteekent dit? Laat ons op die vraag allereerst het antwoord zoeken.

f. Volmaaktheid wordt hier op aarde door niemand bereikt. Er is slechts Eén, die volmaakt, heilig, goed is. Zelfs de grootste der menschenkinderen wilde op den titel van *goed* geen aanspraak maken. De voornaamste apostel legde nog aan het eind van zijn leven de goede belijdenis af: niet dat ik het reeds verkregen heb of volmaakt ben, maar ik jaag er naar. Hier brengen wij het nooit verder dan tot een liefhebben ten deele, een profeteeren ten deele, een kennen ten deele. Ook de beste moet soms nog voor den verzoeker wijken. De stormen des levens brengen nog wel eens zijn godsdienstig geloof aan het wankelen.

Vindt gij dat treurig? Altoos naar één doel te moeten streven en toch verzekerd te zijn, het nooit te zullen bereiken? Bij eenig nadenken zult ge dit niet beweren. Gesteld, er kwam een tijdperk in ons leven, waarin wij de volmaaktheid bereikt hadden. Er viel voor ons niet meer te strijden. Wij waren, waar wij wezen moesten en konden dus op onze lauweren uitrusten. Het was voor ons niet meer mogelijk, om toe te nemen in wijsheid, vooruit te gaan in het goede. Maar zou dat *leven* mogen heeten? Te leven is immers hetzelfde als zich te ontwikkelen, van het lagere tot het hoogere op te klimmen, naar heiligmaking te jagen.

Ja, dat is de roeping van den mensch, om naar volmaking te streven. En wat ligt er in dat woord veel opgesloten, voor den Christen bovenal, wien het beeld voor den geest staat van hem, die met recht de overste leidsman en voleinder des geloofs is genoemd! Hij moet opwassen in de liefde, die geen eigen eer maar het verlorene zoekt, zoodat er een edele drijfveer ontstaat, niet om de eerste of voornaamste, maar om de reinste te zijn.

Eenswillendheid moet hij leeren met den volmaakten Vader, opdat het bij al zijn bedenken en betrachten steeds de eerste vraag zij: Heer, wat wilt gij, dat ik doen zal?

Voor het koninkrijk Gods, waarin alle reinen van hart en dorstenden naar gerechtigheid thuis hooren, moet hij arbeiden en dus zijn leven stellen ten dienste van anderen. Hij dient zijn licht te laten schijnen in de wereld, waarin hij zich beweegt, opdat hij steeds meer het beeld vertoone van een stad boven op een berg, waarop allen het oog kunnen slaan.

Wat moet er dus veel worden afgeleerd en afgelegd! Afgunst en haat, zelfzucht en hoogmoed, traagheid en onverschilligheid en hoe die leelijke zonden verder heeten mogen, zij moeten uit het hart worden verbannen. De echte Christen beseft het, dat het »nooit genoeg, altijd hooger" zijn leuze moet zijn. Een Christen *kan* nimmer over zich zelf, maar *moet* altijd met God tevreden zijn. Natuurlijk is dit alles dwaasheid in het oog van hem, die meent dat hij reeds is, waar hij wezen moet en evenzeer voor den onverschillige, die over het doel des levens nooit heeft nagedacht.

Maar wat zal ons bij dit streven naar volmaking steunen en opwekken? Er is immers zooveel, dat ons op dien weg belemmert. Eigen zwakheid en traagheid, het zoeken van eer en gunst van menschen houden ons maar al te dikwijls terug. Bovendien doen wij de ervaring op, dat onze arbeid voor anderen zeer weinig vruchten draagt. En wij mogen ons daaraan immers niet onttrekken. Wie aan eigen volmaking werkt, zondert zich niet van de wereld af. Het heil van anderen gaat hem ter harte, voor anderer welzijn wil hij leven. Hij verstaat iets van de schoone belijdenis van den apostel: het is mij tot een groote smart, tot een oorzaak van aanhoudend harteleed, dat ik mijn broeders naar het vleesch den weg des verderfs zie betreden. Maar hoe weinig vermogen wij dikwijls, om hen van dien weg terug te brengen!

Welnu, wat ons schraagt, om op den goeden weg voort te gaan, is het geloof.

Wat ik daaronder versta? Natuurlijk niet het voor waar houden van eenige verhalen of voorstellingen, die in een boek, al heet het een heilig boek, opgeteekend, ook niet het vasthouden aan leerstellingen, die door kerkvergaderingen of synodes vastgesteld of in belijdenisschriften als de inhoud van het algemeen Christelijk geloof opgenomen zijn.

Neen, wat ik bedoel, is het persoonlijk geloof, dat door de werking van den heiligen geest in ons ontstaat, het godsdienstig geloof des harten, dat vooral op eigen levenservaring rust en alleen op den weg der zedelijkheid ons deel kan worden. Ik bedoel dat vertrouwen op, die onbepaalde overgave aan Hem die, voor het zinnelijk oog verborgen, zich aan de reinen van hart openbaart; het streven naar eenswillendheid met Hem, die in het geweten als de Heilige tot ons spreekt.

Zulk een geloof kan geen vrede hebben met de zonde, die een scheidsmuur tusschen God en den mensch opricht. Het verhoogt in ons den moed, zoodat wij wat groots en goeds durven ondernemen. Het profeteert ook: uw arbeid, in den Heer ondernomen, zal niet vruchteloos zijn.

Zonder geloof is er ja wel zedelijkheid mogelijk, maar naar mijn overtuiging, niet de hoogste, gelijk die in Jezus' prediking en persoon geopenbaard is. Wat zal ons opwekken om, wanneer wij telkens bij onzen arbeid teleurgesteld worden, aan de roepstem gehoor te geven: zaaier, zaai in Gods naam voort? De verzekerdheid, die alleen het geloof kan geven: de arbeid der liefde *kan* niet ijdel zijn.

Welk een groote plaats heeft in het leven van die edele weldoeners der menschheid, op wie wij te recht trotsch zijn, het godsdienstig geloof ingenomen!

Zonder dat geloof zou een Jezus het kruis der zelfverloochenende liefde niet opgenomen en tot den einde toe, te midden van zooveel miskennis, volhard hebben.

Een Paulus zou niet zoo'n rusteloos leven geleid, steden en landen doortrokken hebben om te getuigen van het kruis, dat zijn hoogste roem was, wanneer hij niet de godsstem in zijn binnenste vernomen had: mijne genade is u genoeg, mijn kracht wordt in zwakheid volbracht.

Zou een Luther zijn stem tegenover duizenden hebben durven verheffen, met een beroep op zijn eigen geweten een onfeilbare Kerk bestreden hebben, indien God voor hem niet *een vaste burg* was geweest?

Reeds voorbeelden genoeg, waaraan het niet moeielijk valt, andere toe te voegen. Laat dan die wolk van getuigen ons opwekken, om de loopbaan te loopen, die wij als de beste hebben leeren kennen en dus op den weg der volmaking voort te gaan!

II. Maar — ziedaar een andere vraag — waarom moeten wij vooral de volmaking der gemeente wenschen? Laat mij u op enkele vruchten mogen wijzen, die op dien weg geplukt worden.

In onzen tijd vooral wordt veel over vrijheid gesproken. Geen wonder: want zij is een kostelijk goed. Wat al stroomen bloeds moesten vergoten worden, voordat wij een vrij volk konden worden! In een staat en maatschappij te mogen leven, waar vrijheid geen onbekende grootheid is; tot een kerk te behooren, waar voor elke *ernstige* overtuiging plaats is; — mocht het maar niet al te spoedig blijken, dat dit in onze N. H. Kerk een ijdele leuze is! — wie zou zulke voorrechten niet waardeeren?

Maar die *uitwendige* vrijheid baat ons niet, zoolang wij nog slaven der zonde zijn. Een mensch, die *waarlijk* vrij is, is door zijn geweten gebonden en voelt zich met anderen door den band der liefde vereenigd. Maar wij zijn nog zoo dikwijls slaven onzer driften en hartstochten, van gewoonten en modes, van omstandigheden en menschen,

van luim en humeur en wat niet al! Eerst wanneer de Christusgeest ons heeft vrijgemaakt, als de geest der reïne liefde, der waarheid en der heiligmaking ons leidt, zoodat wij naar den geest volwassen worden, dan zijn wij *waarlijk* vrij. En kent gij kostelijker schat dan dezen: zedelijk vrij te zijn? Ik niet en, naar ik hoop, niemand onder ons.

Blijdschap zal de vrucht zijn van het streven naar volmaking. Ik zeg niet, dat ongestoord geluk dan ons deel zal zijn. Daarvoor is hier op aarde geen plaats. Wie het doel des levens begrijpt, is een *ernstig* mensch en kan slechts aan *betamelijke* uitspanningen deelnemen, die altijd uitzonderingen zullen blijven. Tijd en gelegenheid ontbreken hem om daarnaar te jagen, daar de arbeid aan eigen en anderer volmaking hem genoeg te doen geeft.

Als ik van blijdschap spreek, dan bedoel ik: vrede, voldoening, opgewektheid. Ik beroep mij op uw eigen ervaring. Waren niet die oogenblikken de treurigste van uw leven, voeldet gij u dan niet het ongelukkigst, als gij moest bekennen: ik was ontrouw aan mijn plicht, omdat ik mij onwaardig, zwak, flauw gedragen heb? Hoeveel beter waart gij gestemd aan den avond van een dag, wanneer gij anderen ten zegen waart! Zulk een dag was immers niet verloren! Wie goed doet, al moge hij nog zooveel ondank ondervinden, ontmoet op zijn weg veel goeds. Barmhartigen en vreedestichters, hongerenden naar gerechtigheid en reinen van hart ontvangen reeds hier de kroon des levens: want zij genieten een vrede, die alle verstand te boven gaat en smaken voldoening, blijdschap in den heiligen geest.

Ziet op Jezus! Hij was een kruisdrager niet slechts in de laatste oogenblikken van zijn leven, maar, wat veel meer zegt, gedurende den ganschen tijd van zijn openbare

werkzaamheid. De tegenstand, dien hij ondervond, de onvatbaarheid zijner vrienden, de verstoktheid zijner vijanden maakten zijn levensweg tot een lijdensweg. En toch, hoevele oogenblikken doorleefde hij, waarin hij zich verblijdde in den geest! Welk een zalige zielevrede woonde in zijn gemoed, zoodat hij zich tot het einde toe volkomen meester bleef! Hoe was dit mogelijk? Omdat hij zich bewust was, het werk te volbrengen, dat de Vader hem had opgedragen.

Ook bij ons kan de blijde verwachting leven, die de dichter in de bekende woorden uitsprak:

Als God mij leidt,
Zal 'k, wel bereid,
Mijn hoogst en reinst verlangen
In d' eeuwigheid ontvangen.

De weg des levens is met doornen bezaaid. Elk mensch ontmoet een kruis, dat hem op de schouders wordt gelegd. Helaas! veler geluk hangt van uitwendige omschikkingen af, die natuurlijk zeer wisselvallig zijn. Als voor hen de stormen des levens komen opzetten, teleurstelling op teleurstelling hen treft, dan stort hun huis ineen. Hoe komt dat? Omdat zij de roeping van den mensch niet verstaan.

Geheel anders is het lot van hem, voor wien de opwekking »zoek eerst het koninkrijk Gods en zijn gerechtigheid» geen ijdele klank is. Menigmaal moge hij bedroefd, soms twijfelmoedig zijn, mismooedig, troosteloos is hij nimmer: zijn huis staat op een rots, waartegen geen stormen iets vermogen.

Nog op een laatste vrucht moet ik u wijzen: alleen op den weg der volmaking kunnen wij den God der liefde ontmoeten. 't Is waar, er kan bij Hem geen verandering zijn, gelijk bij ons, die telkens veel moeten af- en aan-

leeren. Hij blijft dezelfde, ook voor den zondaar. Er is geen Middelaar noodig, om Hem voor ons gunstig te stemmen. Ook de verloren zoon, die ver van het vaderhuis ronddoelt, is door Hem niet vergeten. Maar zoolang hij zich met den zwijnendraf der zonde voedt, kan hij Gods liefde niet ervaren, daar hij niet weet, wat liefde is. Neen, eerst als hij tot inkeer, tot zichzelf komt, wanneer hij weder een mensch wordt, ondervindt hij, dat de liefdearmen des Vaders ook voor hem ontsloten zijn.

Zoo gaat het ook ons, niet waar? Wanneer wij in den onreinen dampkring der zonde ademen, kunnen wij den Heilige niet ontmoeten. Zoolang de zelfzucht in ons woont, is er geen gemeenschap met de eeuwige Liefde mogelijk. Maar als wij getrouw zijn aan onze roeping, dan is God niet verre van ons. Dan gelooven wij in Eén, die ons roept, zoodat alles, ook de bitterste levenservaringen, ons medewerken ten goede. Dan eerst kan het onze leuze zijn: God is met mij, wie zal dan tegen mij zijn?

Als het dan waar is, — en het is waar! — dat wie naar een wandel streeft, waardig zijn roeping, zulke heerlijke vruchten mag inoogsten: zedelijke vrijheid, blijdschap, troost, gemeenschap met den Vader, dan is 't immers niet vreemd, dat wij ons allereerst geroepen achten, om mede te werken aan uw volmaking.

III. En hoe zal de evangeliedienaar de gemeente tot bereiking van dit heerlijk doel behulpzaam kunnen zijn? Laat mij deze vraag nog zoo kort mogelijk voor u beantwoorden.

Hij is een prediker van den godsdienst — natuurlijk niet des Zondags alleen! — en moet dus alles in het licht van het ideaal leeren beschouwen.

Niet tot het *kerkelijk* Christendom, dat reeds lang ver-

ouderd is, maar tot den godsdienst van Jezus, die zich door zijn reinheid en heiligen eenvoud aanbeveelt, zullen wij u zoeken te leiden. Wij moeten het steeds beter leeren beseffen, dat zijn godsdienst aan de behoeften van ons hart en geweten beantwoordt en elke betrekking des levens heiligt.

De groote geloofshelden, de profeten uit den ouden en den nieuweren tijd moeten voor onze oogen worden afgeschilderd, opdat in ons heilige ontevredenheid over ons zelve en tevens de begeerte naar volmaking gewekt worden. En niet te dikwijls kan die onovertroffen gestalte van den Menschenzoon voor ons geplaatst worden, die het ware, het onverderfelijk leven aan het licht heeft gebracht, wiens geest ook in ons werken moet, opdat al onze levensdagen blijken dragen, dat wij zijn geestverwanten zijn.

Ten onrechte is menigmaal beweerd: het is hetzelfde, *wat* iemand gelooft. Onze voorstellingen en overtuigingen kunnen grooten invloed op ons leven uitoefenen. Daarom is het noodig, dat wij onze denkbeelden over den oorsprong, het wezen, de bronnen en de geschiedenis van den godsdienst zoeken te verhelderen. Maar vooral moeten wij leeren inzien, dat het in onze dagen niet de allereerste vraag is: orthodox, evangelisch of modern? maar: godsdienstig of ongodsdienstig? zedelijk of onzedelijk? ernstig of lichtzinnig?

Zal een evangeliedienaar iets goeds kunnen uitwerken, dan moet hij *zichzelf* zijn, onafhankelijk van menschen. Wat hem na *ernstig* onderzoek gebleken is waarheid te zijn, verkondigt hij aan anderen. Hij spreekt zijn *eigen* geloof uit. Geen handhavers der *ware* leer, welken naam zij ook dragen, mogen hem hinderpalen in den weg leggen.

Evenmin mag hij zich door overwegingen laten leiden als deze: wat zullen de menschen er van zeggen? Zal ik misschien, wanneer ik duidelijk en rond voor mijn overtuiging uitkom, dezen of genen van mij vervreemden? Hij is niet meer vrij, als hij menschengunst gaat bejagen.

Ergernissen zijn, evenals in Jezus' dagen. ook nu nog

onvermijdelijk. De vraag, door Paulus aan de Galaten gedaan, moet helaas! nog in onzen tijd soms herhaald worden: ben ik uw vijand geworden, omdat ik u de waarheid gezegd heb? Daardoor mogen wij ons niet laten weerhouden om de zonde bij haar naam te noemen en, waar het noodig is, het „gij zijt die man!“ te laten hooren.

Ik hoop, dat de vriend der waarheid, op wien gij staat kunt maken, die zijn overtuiging uitspreekt zonder er zich om te bekommeren wat anderen van hem zullen zeggen, ook u aantrekt.

Maar te ontkennen is het niet, dat hij soms gevaar loopt, om op den klip der liefdeloosheid te verzeilen.

't Is niet gemakkelijk, om altijd te bedenken wat waarachtig, maar ook wat hefelijk is. En de waarheid moet immers in liefde betracht worden. Deze is het, die ons in staat stelt, om bergen van moeijelikheden te boven te komen. Is er liefde in ons, dan dringen wij aan niemand *ons* geloof op, maar koesteren eerbied voor elke *ernstige* overtuiging. Wij geven dan den zwakken in het geloof geen *onnoodige* eigersnis, maar weten beginselen van onwezenlijke dingen te onderscheiden. Plaatsen, tijden en omstandigheden worden in aanmerking genomen, zoodat wij niet tijdig en ontijdig onze gedachten uitspreken. Al zijn wij met heiligen toorn over de zonde vervuld, we hebben dan ook innig medelijden met den zondaar. Wij zijn in staat te vergeven en te vergeten. Eij ons berispen en vermanen is het ons nooit te doen om te kwetsen, maar om te genezen. De liefde zoekt immer het heil van anderen en spreekt zachtmoedigen en vredestichters zalig.

Wanneer wij bij onze prediking, onzen omgang, ons onderwijs de waarheid in liefde betrachten, dan zullen wij aan de volmaking der gemeente arbeiden. Of wij nooit tegen een van beide zullen zondigen? Maar wij zijn immers ook maar *gewone* menschen. Zoo dikwijls gij uw nieuwen leeraar op ontrouw aan de waarheid of aan de

liefde betrapt, zal het hem welkom zijn, wanneer gij met bescheidenheid hem daarop opmerkzaam maakt.

Ik heb nog een woord tot enkelen uwer in het bijzonder en ook een woord voor u allen. (1)

Gij draagt den naam van een moderne gemeente, omdat de meesten onder u zich aan de zijde der nieuwe richting scharen. Zij heeft — wie uwer weet het niet? — vele tegenstanders van verschillende kleuren. In ons kerkgenootschap is het getal harer *ware* vrienden betrekkelijk gering. Laat ons zorgen, dat zij niet door onze schuld gelasterd wordt! Dat zou treurig zijn! Laten wij niet door *onze* flauwheid en onverschilligheid toonen, dat het ons met den godsdienst geen ernst is. Als een Laodiceërgeest ons kenmerkte, dan zouden wij haar bij de buitenwereld verdacht maken. Vergeten wij het nooit: de boom wordt naar zijn vruchten beoordeeld, ook al zullen wij op den duur tegen de waarheid niets vermogen.

Hebt gij gehoord, met welk doel ik tot u gekomen ben, op uw medewerking moet ik natuurlijk kunnen rekenen. In den huiselijken kring allereerst, maar ook daarbuiten, moeten allen aan elkanders volmaking arbeiden. Elk Christen moet de leuze van den apostel tot de zijne maken: wee mij, als ik niet door mijn wandel het evangelie verkondig!

Mij zult gij altijd bereid vinden, om u de behulpzame hand te bieden, waar iets *goeds* tot stand wordt gebracht.

Laat ons het kwade door het goede zoeken te overwinnen, veel liefhebben, alleen de zonde nooit! Dan zullen wij steeds meer de ervaring opdoen, dat de God der liefde en des vredes met ons is!

1) De aanspraken aan bijzondere personen zijn hier weggelaten.

Hoopt op God! Gij hebt zijn trouw
Altoos ondervonden.
Ook in dagen, vol van rouw,
Ook in bange stonden.
Ja, Hij gaf
Steen en staf,
Laafnis, rust en zegen
Op uw pelgrimswegen.

Werpt uw zorgen nu op God!
Moedig voortgetreden!
Treff u soms een droevig lot,
't Heil daagt uit den Hoogen!
Hoopt en wacht!
Iedren nacht
Zult gij zien verdwijnen:
't Licht zal heerlijk schijnen.

GEZ. 251: 3, 4.

Evenals mij, was het ook u zeker goed, M. V., bij den aanvang dezer godsdienstoefening dit lied des geloofs aan te heffen. Ik behoef u niet te verzekeren, dat ik heden in een andere stemming dan gewoonlijk voor u ben opgetreden. Velen uwer weten gewis bij eigen ervaring, dat afscheidnemen voor langen tijd of voor goed

een mensch droevig en somber kan stemmen. Geen wonder, dat ik tegen dit uur heb opgezien. Nog geen veertien maanden was ik in uw midden werkzaam. En ik ga niet van u heen, om denzelfden werkring in een andere gemeente voort te zetten. Niet slechts u, maar ook een ambt, dat ik als jongeling met al de liefde mijns harten begeerd heb, moet ik vaarwelzeggen.

Vergis ik mij niet, dan zijn velen hier gekomen in de verwachting, dat ik in deze laatste ure nauwkeurig rekenschap zou geven van mijn besluit, om mijn betrekking in de N. H. kerk neder te leggen. Hen zal ik moeten teleurstellen.

Op den tweeden Zondag van herfstmaand, een dag, die door mij niet licht vergeten zal worden, heb ik u mijn beweegredenen medegedeeld. (1) Wat ik toen vermoedde, dat mijn besluit hier en elders zeer verschillend beoordeeld zou worden, is door de uitkomst bevestigd. Sommigen onder u wisten het te waardeeren, al had het hen met droefheid vervuld. Er waren er ook, die meenden, dat ik mij vooral door wereldwijsheid had laten leiden. Wanneer ik nu nog eens herhaalde, wat vroeger gezegd is, dan zou dit voor de eersten geheel overbodig, voor de laatsten vruchteloos zijn.

Mij dunkt, wij kunnen onzen tijd beter besteden. Een ernstig woord van opwekking, als het laatste woord van een scheidenden vriend, zal misschien een goeden indruk in uw midden achterlaten.

Wien heb ik nevens U omhoog?

Wat zou mijn hart, wat zou mijn oog

Op aarde nevens U toch lusten?

Niets is er, daar ik in kan rusten.

Bezwijkt dan ooit, in bittere smart,

Of bangen nood, mijn vleesch en hart,

(1) Naar aanleiding van *Rom.* 14: 12, 13.

Zoo zult Gij zijn voor mijn gemoed
Mijn rots, mijn deel, mijn eeuwig goed.

'k Zal dan gedurig bij U zijn,
In al mijn nooden, angst en pijn,
U al mijn liefde waardig schatten,
Wijl Gij mijn recht-hand woudt vatten.
Gij zult mij leiden door uw raad,
O God, mijn heil, mijn toeverlaat!
En mij, hiertoe door U bereid,
Opnemen in uw heerlijkheid.

Psalm 73: 13, 12.

Dat dan uw goed niet gelasterd worde!

Rom. 14: 16.

De inhoud van dit hoofdstuk, dat een meesterstuk van waardeering mag heeten, is u bekend. Meer dan eens kozen wij daaruit een woord, dat tot grondslag onzer toespraak gelegd werd.

Paulus wekt zoowel de zwakken als de sterken in het geloof tot onderlinge waardeering op, die in zijn tijd te Rome, evenals tegenwoordig op de meeste plaatsen, nog al iets te wenschen scheen over te laten. Hij is bevreesd, dat die twisten over reine en onreine spijzen, over heilige en onheilige dagen, aan de goede zaak afbreuk zullen doen. Het koninkrijk Gods komt immers alleen daar, waar gerechtigheid, vrede, blijdschap in den heiligen geest gevonden worden. Ernstig luidt zijn waarschuwing, zoowel tot de rechtzinnigen als tot de vrijzinnigen gericht: laat uw goed, wat in uw oog de grootste schat is, niet worden prijsgegeven aan den laster van hen, die buiten de christelijke gemeenschap staan!

Ook de gemeente van onzen tijd bezit schatten, waarvoor zij aanspraaklijk is. Treurig mag het heeten, wanneer deze door haar schuld met minachting en spot worden bejegend.

Het verwondert u zeker niet, wanneer wij op een dag als deze uw aandacht bij den schat der *godsdienstige vrijheid* bepalen. 't Is immers heden het Hervormingsfeest, dat overal onder Protestanten gevierd wordt, *hun* feest bij uitnemendheid. En is dit niet de blijvende waarde der Hervorming, dat zij voor het recht van het *eigen, persoonlijk* geloof gestreden en de leuze van den apostel: »al wat niet uit geloof is, is zonde" op haar banier geschreven heeft? Hebben niet de geloofshelden der 16de eeuw de uitspraken eener machtige, onfeilbare Kerk met een »non possumus" beantwoord, omdat zij zich op hun geweten durfden beroepen? Is niet door hen het beginsel van 'het vrije onderzoek der H. S. gehuldigd, waaruit noodzakelijk moest volgen, dat geen eenheid der *leer*, maar eenheid des *geestes* gezocht werd?

Het is waar, die kloeke mannen zijn dikwijls ontrouw geworden aan hun beginselen, voor welker toepassing zij terugdeinsden. Zullen wij hen daarom veroordeelen, die voor hun tijd een reuzenwerk ondernamen?

Wij betreuren het veeleer, dat hun zonen, in plaats van hun arbeid voort te zetten, weder de oude boeien ter hand genomen hebben, waardoor de vrije ontwikkeling van het godsdienstig leven zoo lang belemmerd is. Van leerstukken en vormen werd op nieuw de zaligheid afhankelijk gemaakt. Weder moesten andere profeten en hervormers opstaan, die op de grondslagen, door hun voorgangers gelegd, een nieuw gebouw optrokken, waarin ieder vrij ademen kon en het licht niet stelselmatig buitengesloten werd.

Laat mij u in korte trekken herinneren, wat ik onder den schat versta, waarop een feestdag als deze vooral ons wijst.

Het geloof, dat den eindigen mensch met den Oneindige verbindt, is geheel persoonlijk. Niet waar, in de beste

oogenblikken van ons leven, als wij in de diepten van ons inwendig leven nederdalen, naar de heiligste verlangens van ons gemoed luisteren, aan den eisch van het geweten zoeken te beantwoorden, dan dorst onze ziel naar God, die zich aan ons als de heilige Liefde openbaart.

Tot versterking van ons geloofsleven maken wij een dankbaar gebruik van de parelen van kostbare waarde, die ons in de H. S. van Israël en van het Christendom of in andere bladzijden van den grooten Bijbel der menschheid bewaard zijn. Het lezen van de godsdienstige profeten van den ouden en den nieuweren tijd, bovenal dat van Jezus, den grootste onder hen, is ons een licht op ons pad.

Waar het de innigste betrekking tusschen ons en God geldt, erkennen wij geen uitwendig gezag, welken naam het ook moge dragen. Aan geen enkel leerstuk, op welken eerbiedwaardigen ouderdom het zich beroepe, kennen wij een verbindende kracht toe. Wij wenschen in onze *eigen* taal van ons geloof te getuigen. Het komt niet bij ons op te vorderen, dat anderen het op dezelfde wijze als wij zullen doen.

In een kerkgenootschap, dat van zijn nieuwe leden een voorgeschreven belijdenis eischt of zulk een, die niet slechts een *christelijk*, maar ook een *leerstellig* karakter draagt, gevoelen wij ons niet te huis.

Wij kunnen niet blijven arbeiden in een vereeniging, die de handhaving harer *leer* als gebiedend voorschrift in haar grondwet heeft opgenomen en van haar aanstaande leeraars de plechtige belofte *blijft* vorderen, dat zij den geest en de hoofdzaak harer *leer* getrouwelijk zullen handhaven.

Al erkennen wij de waarde van godsdienstige vormen tot opwekking en versterking van het geestelijk leven, wij zullen niemands godsdienstzin verdenken, omdat de *thans* bestaande vormen hem niet langer bevredigen.

Van het licht, dat door verschillende wetenschappen

ontstoken is, maken wij dankbaar gebruik. Ook aan haar danken wij het, dat de godsdienst van vele onzuivere bestanddeelen gereinigd is, dat over zijn oorsprong en karakter een nieuw licht is opgegaan. Aan haar onderzoekingen perken te willen stellen, uit vrees dat zij ons geloof zullen ondermijnen, zou van kleingeestigheid getuigen. Wij hebben reden ons te verblijden over de ernstige pogingen, om geloof en wetenschap, die zoolang een strijd op leven en dood gevoerd hebben, met elkander te verzoenen. Met het hart een geloovige, met het verstand een ongeloovige te zijn, komt ons een weinig begerlijke, ja onhoudbare toestand voor.

En waarom stellen wij op de godsdienstige vrijheid zoo hoogen prijs?

Allereerst ter wille van den godsdienst zelf, die anders zijn levenwekkende kracht zou verliezen. De godsdienstige mensch kan alleen in een frisschen dampkring ademen. Wordt hem een juk der dienstbaarheid opgelegd, dan gaat zijn godsdienstig leven aan het kwijnen. Ook hij moet getrouw blijven aan de leuze van den apostel: onderzoekt alle dingen en behoudt het goede.

Wanneer het Christendom van Jezus gereinigd is van de stof, waarmede het eeuwen lang bedekt was, dan blijkt het, dat zijn reine godsvrucht niets te maken heeft met al die dogmatische voorstellingen, waarmede de Kerk haar zoo lang onafscheidelijk verbonden heeft.

Het *kerkelijk* Christendom heeft tot de meeste kinderen van onzen tijd niets meer te zeggen. Zelfs zij, die van den boom der kennis slechts enkele vruchten geproefd hebben, vinden daarin geen voldoening, ja wenden zich soms met voorname minachting daarvan af. Maar van het evangelie van het koninkrijk Gods, in de taal en naar de behoeften van onzen tijd verkondigd, gaat nog een bezielende kracht uit. Het verheft ons hart naar

boven, leert ons den ernst des levens steeds dieper beseffen, daar het ons oog richt op het ideaal van Jezus: wordt volmaakt, gelijk uw hemelsche Vader volmaakt is. En zou die edele, beminnelijke en krachtige persoonlijkheid van den Menschenzoon iets van zijn aantrekkelijkheid voor ons verloren hebben?

Maar te ontkennen valt het niet, ook de geschiedenis heeft het ons geleerd, dat van het beste dikwijls misbruik wordt gemaakt. Dit geldt ook van de godsdienstige vrijheid. Niet allen zijn daarvoor rijp. Wie haar aanvaarden als een goed, door anderen overgeleverd, zullen die vrijheid spoedig verliezen. De vrienden van Paulus in de gemeenten van Galatië waren niet de laatsten, die begonnen met den geest, maar met het vleesch eindigden. Wie niet *vaststaat* in de vrijheid, zal weldra het juk der dienstbaarheid verkiezen, dat misschien ook beter aan zijn behoeften beantwoordt.

En kent gij ze niet, die zich op hun vrijheid veel laten voorstaan, maar toch haar vrienden niet mogen heeten? Zij huldigen de leuze: de waarheid is op godsdienstig gebied nog niet gevonden; het vrije onderzoek mag in geen enkel opzicht belemmerd worden. Maar blijkt het inderdaad, dat zij zelve naar de waarheid zoeken, althans in anderer onderzoekingen *ernstig* belangstellen? Maken zij gebruik van de gelegenheden, die ook voor hen openstaan, om telkens meer licht te ontvangen?

Zij weten u te verhalen, dat de Bijbel ten onrechte Gods woord is genoemd, dat de bijbelsche voorstellingen met een verouderde wereldbeschouwing samenhangen, de wonderverhalen geen geschiedenis bevatten en wat dies meer zij. Maar hebben zij ook naar de kostbare paarden gezocht, die in geen enkel boek in zulk een overvloed voorhanden zijn als hier? Vonden zij in hun Bijbel woorden van eeuwig leven, waarmede zij winst deden voor hun leven? Wekte die wolk van bijbelsche geloofsgetuigen

hen op, om den last der zonde af te leggen en met volharding naar heiligmaking te jagen?

Helaas! een doodelijke onverschilligheid voor alles, wat geen stoffelijk voordeel aanbrengt of hun zinnen streelt, heeft zich van hen meester gemaakt. Vragen als deze: wat is waarheid? wat is godsdienst? zijn voor hen geen *ernstige* vragen meer. Tot hen vooral komt de ernstige vermaning van den apostel: zorgt, dat uw goed niet gelasterd worde! Zij zijn het, die de godsdienstige vrijheid verdacht maken. Hun schuld is het, dat de behoudsmannen met een medelijdend schouderophalen ons toeroepen: ziet eens, wat er van uw hooggeroemde vrijheid wordt, die in onverschilligheid omtrent de hoogste belangen der menschheid ontaardt.

Wat mij betreft, ik stel er prijs op, dat gij het heden nog eens van mij verneemt: vrijheid zonder godsdienst komt mij alles behalve begeerlijk, ja zelfs gevaarlijk voor. Beide moeten onafscheidelijk verbonden blijven. De reden van mijn heengaan — zij, die mij kennen, weten het — is niet, dat het mij te zwaar viel, om elken Zondag als *godsdienst*prediker op te treden. De verklaring, die ik op den dag der bekendmaking van mijn besluit voor u aflegde, wensch ik thans nog eens te herhalen: »naarmate een zekere tijdgeest den godsdienst vijandiger is geworden en zich krampachtig aan de stoffelijke wereld vastklemt, heb ik zoo mogelijk nog levendiger zijn hooge waarde en onmisbaarheid voor de kinderen van onzen tijd leeren beseffen. Wanneer de staf des geloofs hun ontvalt, dan dreigt de ernst des levens bij hen verloren te gaan, terwijl hun gouddorst en winzucht, hun jagen naar ijdelheden en vermaken grenzenloos zouden worden.»

Van u zijn alle dingen,
 Van u, o God! alleen!
 Van u de zegeningen,
 O Hoorder der gebeden

Uw liefde en trouw omzingen
 Mijn wankelende schreên.
 En wat w' ooit goeds ontvingen,
 Het is van u alleen.

O mocht ik u beminnen
 Gelijk Gij mij bemint,
 En heilge vrees van binnen
 Mij leiden als uw kind!
 Mocht ik dien rijkdom winnen,
 Dien roest noch mot verslindt;
 En werden nooit mijn zinnen
 Door ijdlen glans verblind!

Gez. 194: 1, 4.

Er is nog een andere reden, waarom de godsdienstige vrijheid in ons oog zulk een uitnemende schat is. Zij alleen stelt ons in staat de hoogte te beklimmen, waarop zedelijke vrijheid ons deel wordt. En kent gij begeerlijker schat dan deze?

De Jood, die de voorschriften eener geschreven wet, voor hem Gods wet, opvolgde, kende haar niet. Niet vrijwillig, niet uit eigen beweging gehoorzaamde hij aan haar geboden; 't was voor hem een zware last, dien hij torschen moest.

Evenmin kent haar de Christen, voor wien het evangelie een wet is, waaraan hij zich onderwerpt uit hoop op belooning of uit vrees voor straf, hier of hier namaals.

Het kost weinig inspanning, om in het oog der wereld een zedelijk mensch te zijn. Haar ideaal is niet bijzonder verheven. Wie voor zijn zaken zorgt, zich aan geen buitensporig, geen ergerlijk kwaad schuldig maakt, door eenige maatschappelijke deugden uitmunt, wordt door haar tot een voorbeeld voor anderen gesteld. Zij vraagt niet, of gij u zelf weet te verloochenen, aan eigen en anderer volmaking arbeidt. Zij vindt het zeer natuurlijk,

dat een mensch niet al te rechtvaardig, niet al te waarheidlievend is. Maar is iemand vrij omdat hij, op zulk een weegschaal gewogen, niet te licht wordt bevonden?

Wie uit overtuiging, uit liefde en dus vrijwillig het goede doet, is *waarlijk* vrij. Gods wil staat niet meer tegenover den zijne. Hij kan zijn gaven niet in de aarde begraven, omdat hij zijn verantwoordelijkheid aan den Heer der talenten beseft en zich met zijn medemenschen vereenigd gevoelt door den band der liefde.

Hij is in staat het kwade door het goede te overwinnen en op het hoofd zijns vijands kolen vuurs te leggen.

Zijn taak is nimmer afgedaan, daar hij er diep van doordrongen is, dat de schuld der liefde de eenige is, die altijd open moet blijven, Zelfvolmaking en zelfverloochening gaan bij hem hand aan hand. Hoe verder hij zelf op den goeden weg komt, des te meer kan hij voor anderen opofferen; naarmate hij toeneemt in liefde, gaat hij vooruit op den weg der volmaking.

Naar eer of gunst van menschen jaagt hij niet. Hij torscht niet slechts het kruis, dat hem wordt opgelegd, maar aanvaardt het, gelijk de groote kruisdrager, vrijwillig, overtuigd dat het *ware* leven alleen door lijden en strijden gevonden wordt. Alle dingen werken hem mede ten goede, daar geen omstandigheden of lotswisselingen hem beheerschen, maar alles het zijne is. Op zijn vaak moeielijken weg verneemt hij de bemoedigende stem zijns Vaders: kind, gij zijt altijd bij mij en al het mijne is het uwe!

Ik heb in enkele trekken een ideaal geteekend, dat niemand van ons zeker nog bereikt heeft, waarnaar evenwel ieder streven moet met al de kracht, die in hem is.

Reeds Paulus moest de treurige ervaring opdoen, dat zijn roepstem: gij zijt tot vrijheid geroepen! door velen werd misverstaan. Zij lieten zich door hun zinnelijke lusten en begeerlijkheden beheerschen.

Ook de lichtzinnige van onzen tijd meent vrij te zijn, maar vergeet dat hij, die de zonde doet, een slaaf is. Zijn toestand is veel beklagenswaardiger dan die van hem, over wiens lichaam een dwingeland naar willekeur beschikt. Een mensch te zijn, geroepen om te heerschen over zichzelf en over anderen door den heiligen geest, die van hem uitgaat en dan een slaaf te wezen van lage driften en hartstochten! Kunt gij u ellendiger, vernederender slavernij voorstellen?

Hoevele jongelingen en jonge dochters verblijden zich in het vooruitzicht, dat ze naar de lessen van ouders en leermeesters niet langer behoeven te hooren! Welk een heerlijke toekomst opent zich voor hun oog! Dan zullen ze eerst waarlijk vrij zijn! Maar ze strekken de hand uit naar de verboden vrucht en voeden zich, ver van de oud-rijke woning, met den zwijnendraf der zonde. Kostelijke vrijheid voorwaar!

Neen, niet allen, die haar vrienden heeten, zijn het inderdaad. Evenmin als het kind, is de volwassene daarvoor rijp, bij wien de keus tusschen het goede en het kwade nog niet beslist is, daar zij van allerlei omstandigheden en berekeningen afhangt.

Wij, M. Vr., die ons hebben aangesloten bij die richting, welke de *vrije* ontwikkeling van het *godsdiens*tig leven zoekt te bevorderen, laat ons zorgen dat zij nooit door onzen *wandel* gelasterd worde! Ja, het is wel goed en noodig soms, haar recht op wetenschappelijke gronden te bewijzen, maar allernoodzakelijkst mag het heeten, haar door een rein christelijk leven aan te bevelen. Laten de hoogste belangen der menschheid ons steeds ter harte gaan! Dan zullen wij allereerst het koninkrijk Gods en zijn gerechtigheid zoeken.

Misschien kwam bij sommigen onder u een bedenking op, waarbij ik nog even moet stilstaan.

Zij stemmen het volkomen toe, dat ieder verantwoordelijk is voor de richting, van welke hij zich een vriend noemt. Wee hem, als zij door zijn toedoen gesmaad werd! Maar, vraagt wellicht deze of gene, geeft *gij* daartoe geen aanleiding door uw heengaan, in een tijd als deze vooral, nu het aantal predikers onzer richting betrekkelijk gering is en in de toekomst nog kleiner zal worden?

Ik zou hierop veel kunnen antwoorden. Laat dit weinige voldoende zijn: mijn heengaan is niet vrijwillig. Wanneer aan het bij herhaling uitgesproken verlangen der vrijzinnigen voldaan was, zou ik heden niet in de treurige noodzakelijkheid geweest zijn, om afscheid van u te nemen. Ook heb ik niet gebroken met een richting, waarvan ik al den tijd mijner evangeliebediening een voorstander was en aan welke bloei ik ook verder mijn krachten hoop te blijven wijden. Hij, die hier, naar ik hoop spoedig, mijn plaats zal vervullen, zal in denzelfden geest onder u werkzaam zijn.

Vergeten wij bovendien niet, dat tusschen het Godsrijk en de kerk een diepe klove ligt: de laatste is slechts een flauwe schaduw van het eerste. En werd door den stap, dien ik meende te moeten doen, het bewustzijn van de onhoudbaarheid onzer tegenwoordige kerkelijke toestanden levendiger, — een wensch, door een geacht vriend uitgesproken — dan zou ik reden hebben, mij daarover voor de goede zaak te verblijden,

Ik heb mijn laatste woord als leeraar der N. H. kerk gesproken. (1) Maar het zal, hoop ik, niet het laatste woord zijn, dat ik van een christelijken kansel spreek.

(1) De aanspraken aan bijzondere personen zijn hier weggelaten.

De tijd, dien ik in uw midden doorbracht, was niet van zoo langen duur, dat er tusschen ons een hechte band kon gesloten worden. Sommigen ken ik niet eens persoonlijk, al heb ik ook allen in hun woningen bezocht. Van velen uwer vernam ik, dat zij onder mijn gehoor goede uren hebben doorgebracht. Waartoe het ontveinsd, dat dit voor mij een blijde tijding was? Maar het was tevens een opwekking, om aan het predikambt, dat ik altijd als een heerlijk voorrecht beschouwd heb, mijn beste krachten te wijden.

Vaart allen wel, naar het lichaam, maar bovenal naar den geest! Dit wensch ik u allen toe, ook hun, van wie ik persoonlijk geen afscheid meer zal kunnen nemen.

Laat ons de onwankelbare belijdenis des geloofs, der hoop en der liefde vasthouden! Blijven wij getrouw aan de apostolische opwekking, om te bedenken en te betrachten wat waarachtig, eerwaardig, rechtvaardig, rein, beminnelijk en welluidend is! Dan zullen wij, hoewel gescheiden, op ons levenspad denzelfden Vader ontmoeten en blijven dus vereenigd in den geest. Dat geve God!

Wil door uw zegen ons verblijden,
 Zoo ons de blijdschap heilzaam is;
 Of wel, beschikt G' ons kruis en lijden,
 Zoo heilig ons door droefenis;
 Laat ons geen wereldsch goed bejagen,
 Dat met de wereld henendrijft,
 Maar naar dien waren rijkdom vragen,
 Die onverderfelijk overblijft!

Gez. 250: 5.